

РЕЦЕНЗИЯ

от

Доц. д-р Георги Т. Томов, д.м.

Катедра по Пародонтология и заболявания на оралната лигавица, ФДМ, МУ - Пловдив

Назначен със заповед № Р-109-101/07.03.2022 г. за член на научно жури по процедура за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 7.2. Дентална медицина в докторска програма „Терапевтична стоматология“

Автор: СИМЕОН ЗДРАВКОВ ЧОКАНОВ

Форма на докторантурата: редовна форма на обучение

Катедра: Консервативно зъболечение и орална патология, ФДМ при МУ - Варна

Тема: НАРКОЗАВИСИМИ ПАЦИЕНТИ – ОРАЛНО ЗДРАВЕ И МЕНИДЖМЪНТ

Научен ръководител:

ДОЦ. Д-Р АСЯ КРЪСТЕВА-ПАНОВА, Д.М.Н.

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Прегледът на документите показва, че процедурата по отчисляването на докторанта и процедурата по обявяване на защитата са спазени, документите са подготвени съгласно изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Медицински Университет – Варна.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Д-р СИМЕОН ЗДРАВКОВ ЧОКАНОВ се дипломира през 2017 г. във Факултета по дентална медицина към Медицински Университет „Проф.д-р Параскев Стоянов“ – Варна, придобивайки магистърска степен „Лекар по дентална медицина“. Същата година започва работа като хонорован преподавател в катедра „Консервативно зъболечение и орална патология“, а от 2018 г. е редовен асистент към същата катедра. През 2019 г. е зачислен като редовен докторант. През 2019 г. придобива допълнителна квалификация „Магистър по Здравен мениджмънт“ към МУ – Варна. Във връзка с дисертационния труд кандидатът е публикувал **2 пълнотекстови статии** и е направил три съобщения на научни конгреси.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Актуалността на разработваната в дисертационния труд тематика е извън всякакво съмнение. Наркотичната зависимост е сериозен социален и медицински проблем. Пациентите страдат от разнообразна орална патология и често са носители на различни инфекциозни заболявания. Лечението им в денталната практика е трудно и представлява предизвикателство за повечето лекари по дентална медицина. Още през 2011 г. до тези тревожни констатации достигна в своето проучване научно-изследователският екип по проект „Орално здраве при наркозависими пациенти“, реализиран във ФДМ – Пловдив. За съжаление този пилотен за България проект не намери широк отзвук сред стоматологичната общност и темата остана „замразена“ в следващите 10 години. Ето защо смелостта на д-р С. Чоканов да се залови за този нелек проблем, на фона на нарастващия брой наркозависими пациенти в страната, заслужава адмирации. В този контекст липсата на специфични протоколи за диагностика и лечение на този контингент пациенти в нашата страна е сериозен пропуск, който аргументира разработването на представената дисертация. Поставената цел, а именно да се направи оценка на оралното здраве и особеностите на оралната патология при наркозависими пациенти и в следствие да се разработи специфичен алгоритъм за профилактика и лечение при тази група лица, са целесъобразни и необходими както от медицинска, така и от социална гледна точка.

4. Познание на проблема

Литературният обзор към дисертацията е изчерпателен. В шест глави дисертантът разглежда последователно всички проблеми на наркотичната зависимост в контекста на системното и орално здраве. Детайлно е представен и друг много сериозен съпътстващ проблем при наркозависимите пациенти, а именно употребата на алкохол, никотин и лекарства. В отделна глава е разгледана най-важната за денталните лекари коморбидност при тези пациенти - инфекциозните заболявания. Анализирани са тяхното значение не само като съпътстваща патология, която има изяви и в устната кухина, но и като инфекциозен риск. Ефектите от продължителната употреба на наркотични вещества върху оралното здраве са разгледани подробно в глава 5. На работа с наркозависимите пациенти е посветена отделна глава, в която са анализирани значението на проблема за денталната практика, разпознаването на тези пациенти и техния мениджмънт.

Може да се заключи, че д-р Чоканов обстойно се е запознал с темата. Обзорът изпъква с анализ, който ясно очертава нерешените проблеми, най-важният от които е липсата на специфични протоколи за диагностика и лечение на наркозависими пациенти в денталната практика. Този анализ свързва органично обзора с целта и задачите, формулирани от докторанта.

5. Методика на изследването

Целта е ясно формулирана, а петте задачи за нейното разрешаване – логично и изчерпателно подбрани и описани. За решаването им е използван достатъчен по обем клиничен материал (154-ма пациенти, разпределени в две групи – наркозависими и здрави контроли). Наркозависимите пациенти са набирани от програмата за детоксикация на опиоидна зависимост в УМБАЛ „Св. Марина“ ЕАД, а здравите контроли са от частната практика на дисертанта в гр. Варна. Подборът на участниците е подчинен на точно дефинирани критерии. В първата задача докторантът си поставя за цел да извърши комплексна оценка на оралното здраве при наркозависими пациенти (дентален и пародонтален статус, наличие на орални лезии, количествени и качествени изследвания на слюнката, халитоза). Във втората задача се използва

анкетен метод с цел да се открият рисковите фактори при наркозависими пациенти и взаимовръзката им с оралната патология. За целите на изследването е разработена анкетна карта, която има за цел да събере информация за пациентите, начало на зависимостта, орално-хигиенните и здравословни навици, хранителни навици, тютюнопушене, прием на алкохол и други. След анализ на пациентите и наличните инфекциозни заболявания, те се съпоставят с клиничните находки за оралното здраве, открити при прегледа. В допълнение се използва анкетна карта, чрез която се прави или отхвърля връзката между приема на наркотични вещества и оралните находки. В третата задача се оценява зависимостта между промените в устната кухина и употребата на различни наркотични вещества (при използване на статистически методи). Както при задача 2 и тук се ползва медицинската документация на пациентите, за да се разпределят в групи според използваните наркотични вещества. В четвъртата задача се анализира влиянието на денталния статус върху качеството на живот на наркозависимите пациенти (статистически анализ на анкетните карти). В петата задача, която обобщава резултатите от предишните четири, авторът предлага алгоритъм за комплексен дентален подход при лечението на наркозависими пациенти и протокол за поведение на денталния лекар.

Методите и схемата на провеждане на проучванията са изчерпателно описани. Правилно са подбрани използваните статистически методи, което е предпоставка за достоверността на направените изводи.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е написан на 145 стандартни страници и е онагледен с 33 фигури и 27 таблици. Литературната справка включва 218 литературни източника, от които 8 на кирилица и 210 на латиница.

Дисертацията започва с литературен обзор по проблема, който е компетентно написан и информативен. Обзорът ясно очертава нерешените проблеми при денталното лечение на наркозависими пациенти в България, като този проблем-ориентиран анализ свързва органично литературния обзор с целта и задачите, формулирани от докторанта. Добро впечатление прави цитирането на български автори, работили по тези проблеми през последните 10 години. След формулиране на целта и петте задачи, дисертантът излага последователно материалите и методите, използвани в дисертационния труд. Резултатите от клиничните, параклинични и статистически изследвания, получени при изпълнение на задачите са коректно описани и придружени от добре структурирани таблици и фигури (част от които представляват снимков материал).

Считам, че при разработката на дисертацията, са получени достатъчно съществени резултати, чийто характер може да се определи като обогатяване на съществуващите знания относно оралната патология при наркозависимите пациенти и аргументиране на необходимостта от специален подход при тяхното лечение. Обсъждането на резултатите има синтетичен характер и разкрива логичната връзка между тях. Направена е съпоставка между данните от собствените изследвания и намерените аналогични резултати в литературните източници. Направените изводи са достоверни и отразяват в голяма степен приносите на разработения труд.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Формулирани са четири оригинални приноса и три с научно-приложен характер, които приемам. Сред оригиналните приноси на дисертационния труд е първото детайлно проучване и оценка на оралната патология при наркозависими пациенти на територията на гр. Варна.

За най-значим принос считам предложениния алгоритъм за комплексен дентален подход при лечението на наркозависими пациенти и протокол за поведение на денталните лекари. Изготвената анкетна карта за наркозависими пациенти също е своеобразен принос на дисертационния труд, който дава възможност за оценка на качеството на живот на тези пациенти и как това корелира с оралното им здраве. Това може да се ползва като методичен инструментариум и от други изследователи. Сред приносите с научно-приложен характер за най-съществен считам установяването на рисковите фактори при наркозависимите пациенти и взаимовръзката им с оралната патология, което определя и влиянието на денталния статус върху качеството на живот на наркозависимите пациенти.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Във връзка с дисертационния си труд д-р С. Чоканов е публикувал две пълнотекстови статии в списанието на СУ - клон Варна. Първата, публикувана през 2018 г., разглежда ефектите от продължителна употреба на наркотични вещества върху оралното здраве. Втората статия е насочена към работата с наркозависимите пациенти в денталната практика. Тъй като публикациите са направени в периода 2018-2019 г., няма данни те да са цитирани и тепърва ще се преценява тяхното въздействие, но отчитайки актуалността на темата, предполагам, че те ще привлекат вниманието на специализираната аудитория.

9. Лично участие на докторанта

Личното участие на докторанта в работата, получени резултати и формулираните приноси са без съмнение. Трябва да отчете, че макар д-р С. Чоканов да работи в Катедрата по Консервативно зъболечение и орална патология на ФДМ – Варна, наркозависимите пациенти са лекувани в УМБАЛ „Св. Марина“ ЕАД, което предполага успешна колаборация с различни медицински специалисти и е доказателство за същинския интердисциплинарен характер на разработката, и в частност умението на докторанта за работа в екип. Колаборацията с други медицински специалисти (психиатри, инфекционисти) обогатява допълнително познанията на докторанта и допринася, както за пълнотата на работата, така и за компетентното разбиране и интерпретиране на тази сложна проблематика.

10. Автореферат

Представеният автореферат отразява в синтезиран вид структурата и съдържанието на дисертационната разработка.

11. Критични забележки и препоръки

Тъй като докторантурата има известни времеви ограничения, които не позволяват да се наблюдават и анализират включените в изследването пациенти за по-дълъг период от време, някои от изводите могат да претърпят корекции. В този смисъл препоръчвам на д-р С. Чоканов да продължи наблюденията си върху същите пациенти, както и да публикува периодично актуализираните данни.

12. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Смятам, че докторантът С. Чоканов, който демонстрира в своята дисертационна разработка наистина добро познаване на основния методологически инструментариум, нужен за анализ на подобна тематика, може и трябва да продължи своите бъдещи изследвания в тази насока. За най-важен принос на неговата работа аз считам предложениния алгоритъм за комплексен

дентален подход при лечението на наркозависими пациенти и протокол за поведение на денталните лекари. Желателно е той да намери по-широко разпространение, както сред зъболекарите, лекуващи тези пациенти, така и сред медицинските специалисти. Много важно за популяризирането на тази ценна работа е активното информиране на студентите по дентална медицина и колегите от мрежата, което може да бъде под формата на лекция към програмата за продължаващо обучение на БЗС.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на МУ - Варна. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на МУ – Варна.

Дисертационният труд показва, че докторантът СИМЕОН ЗДРАВКОВ ЧОКАНОВ **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения, като **демонстрира** качества за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на СИМЕОН ЗДРАВКОВ ЧОКАНОВ в докторска програма „Терапевтична стоматология“.

30. 03. 2022 г.

Рецензент: .....

Доц. д-р Георги Т. Томов, д.м.